

ГРАЂА

Момчило М. Шалетић

БРИГАДИР АГИЦА ЛАКИЋ¹

Биографија:

Рођен је 9. марта 1860. године. У осмој години остао је без мајке (била је од Војводића из Виша), која је умрла 1867. године. Отац му је био Дрекале, али је упамћен под надимком Зеко.

Ђед Агице Лакића, Зака, за јунаштво испољено у борби на Карковој Луци 1839. године одликован је од владике Рада, са још двадесетједним Бјелопавлићем, руском медаљом са ликом цара Павла I - у народу званом "карковача".

Уписан је у основну школу на Ждребаонику 1871. године, гдје је завршио четири разреда. Када је Црна Гора објавила рат Турској 1876. године, Агица се, иако малољетан, добровољно јавио у Црногорску војску.

¹ Агица Лакић припада братству Шалетића из Бјелопавлића, који имају заједничко поријекло са Лакићима (Агица - Зеко - Зака - Шалета). Он је, у ствари, Шалетин праунук. У вријеме када је Агица рођен било је свега три куће Шалетића, а Лакићи су били бројнији. Уписан је у школу као Лакић и то презиме је задржао цијелога живота, иако су се сви његови најближи сродници, као и његова дјеца презивали Шалетићи.

Ослободилачки рат 1876-1878. године је прошао као борац са оружјем у руци, а при крају рата, будући да је био један од ријетких писмених људи, постао је четни, па батаљонски писар. Када је рат завршен постављен је за мирнодопског командира вода, а 1885. године упућен је у Подгорицу на артиљеријски курс. Касније је постао командант артиљерије у Бјелопавлићкој бригади.

Другог новембра 1911. године постављен је за в. д. команданта Бјелопавлићке бригаде. У борбама на Бардањолту, октобра 1912. године доживио је као командант велике непријатности због страдања бјелопавлићких батаљона (неколико дана прије тога за команданта Бјелопавлићке бригаде постављен је књаз Мирко, а Агица му је наименован за помоћника), што је утицало да касније буде поборник уједињења 1918. године и врло ангажован у учвршћивању и консолидацији нове државе.

У првом свјетском рату интерниран је у Карлштајн у Аустрију, о чему је оставио исцрпне биљешке.

Као угледан ратник и истакнута јавна личност био је покретач многих радова на градњи јавних, просвјетних и културних објеката у бившем срезу даниловградском.

У Краљевини Југославији био је деградиран и имао је чин мајора у пензији. Због те чињенице и због општег стања у коме се наша Црна Гора у оквиру Зетске бановине био је дубоко разочаран и постепено се потпуно повукао из јавног живота своје средине.

Други свјетски рат је дочекао у дубокој старости, али је његов патриотизам и тада дошао до изражаја. Као човек који се читавог живота борио за слободу, био је симпатизер и, у границама својих могућности, помагач народноослободилачке борбе. Карактеристична је била његова порука партизанима: - Немојте долазити да ми што силом узимате, а све што могнем, поручите ми, послаћу вам. Тако је и радио.

Цијелог живота радио је вриједно и смишљено. Стекао је завидно богатство и знатно увећао имање, па је у зрелијим годинама сматран једним од богатјих Бјелопавлића.

Умро је 1949. године.

За бројне ратне и мирнодопске заслуге одликован је: Споменицом за ратове 1875-1878; Сребрном медаљом за храброст; Руском споменицом за рат 1877-1878; Орденом Данило I - IV степена; Сребрном медаљом за ревност; Руским орденом Светог Станислава II реда; Орденом Бијелог

орла V степена; Орденом Светог Саве III реда; Орденом југословенске круне IV и III реда.

Одликовања, грбови и лично оружје (сабља и јатаган) изложени су у Музеју у Даниловграду.

Због свега што је у животу достигао, за Агицу се може рећи да је био један од најистакнутијих Бјелопавлића свога времена. Красила га је и једна особина која није уобичајена за ратнике његовога кова и времена - био је талентован хроничар збивања у којима је учествовао и помало лирик, веома њежан кад пише пјесме посвећене своме рано умрлом сину јединцу.² Све то даје специфичну тежину његовој писаној заоставштини (истина, скромној по обиму), а о њему говори као о суптилној и вишеслојној личности.

Писана заоставштина:

1. "Аутобиографија" - свеска тврдих корица димензија 24 x 19 cm.³

Првих 57 страница садрже опширну биографију, податке о породици, као и детаљније податке о личностима и значајнијим збивањима у којима је учествовао. Појединости су углавном везане за њега лично и догађаје у Бјелопавлићима.

У другом дијелу, на 94 странице, исписане су мудре изреке класичних мислилаца и оратора, разврстане у неколико тематских поглавља.

На неколико страница, које су писане накнадно, садржани су сасвим лични подаци о односима у породици.

2. "Интернирање Агице Лакића за 725 дана од 3. јуна 1916. до 18. јуна 1918. г. по старом календару" - свеска тврдих корица димензија 20 x 16 cm, 76 страница рукописа.

Рукопис је завршен 31. маја 1918. године. Садржи детаљан опис догађаја од хапшења до повратка кући из Карлштајна, гдје је са групом цивилних и војних достојанственика из Црне Горе био депортован. Збивања у логору, начин живота, однос логорских власти и мјесног становништва према заробљенима, међусобни односи Црногораца у ло-

² Агица је имао осам кћери и једнога сина који је умро на свој четрнаести рођендан.

³ Аутобиографија се чува у Музеју у Даниловграду, а сва остала наведена грађа код породице.

гору, њихове политичке и друге подјеле, запажања о начину живота у Аустрији, начину вођења домаћинства, пољопривреди и сточарству, итд. - представљају интересантну грађу. Посебно пада у очи колико аутор обраћа пажњу на исхрану у току путовања до Карлштајна и назад, као и у самом логору, што доказује да је највећи страх представљала глад.

3. "Пјесме ван отаџбине - у ропство А. Лакић, у 57- ој години свога живота, Карлштајн на Таји, Доња Аустрија, 14. 10. 1916. године" - блок тврдих корица димензија 9,5 x 15 cm, 92 странице рукописа.

Поред 12 пјесама у блоку се налази и 7 страница текста "О борби на Бардањолту 16. и 17. октобра 1912. г. као допуна ранијем моме писању", као и једна страница, биљешка о казивању командира Мила С. Рашовића о боравку у селу Пикале, пред погибију Блажа Бошковића.

Пјесме су већим дијелом посвећене јединцу Павлу, али и неким догађајима ширег значаја: Борба на Бардањолту, Погибија Бефир - бега Бушатлије⁴.

4. Опсада Бара - Волујица. Осам страница.

Крајем 1877, поред осталих, Петрушински батаљон је отишао у правцу Бара. У овоме је батаљону био и Агица Лакић као момче од 17 година. Детаљно описује борбу на Волујици, као и неке друге догађаје везане за опсаду Бара.

5. Списак људи који су 1885. године послуже четворомјесечног артиљеријског курса у Подгорици произведени за артиљеријске официре. Једна страница.

Списак садржи 24 имена разврстана по бригадама са наведеним чиновима које су касније добили.

6. "Смрт Мушике Павићева Јововића 1853. године". Три и по странице.

Један догађај у Бјелопавлићима у вријеме напада Омер паше на Црну Гору.

7. "Црква Светог Василије Острошког на Сињавину". Четири странице.

Грађење цркве на Бјелопавлићком катуну "Ружица" на Сињавини.

⁴ Напомена: Сва даља грађа је писана на појединачним неповезаним листовима, најчешће старог формата А4.

8. "Прво пјевачко друштво "Јединство" у Данилову Граду". Четири странице.

Постанак и дјеловање првог пјевачког друштва у Даниловграду, формираног 1908. године. А. Лакић се уписао као први добротвор. Пише и о подизању зграде садашњег дома културе, коме је камен темељац поставио он лично. О томе постоји фотографија.

9. Обиљежен гроб Видака З. Лакића. Двије и по странице.

Видак Зеков Лакић је брат Агичин. Погинуо је у борби са Турцима 1862. године у Мартинићима. Сахрањен је у цркви Св. Врачеви у Слатини. Изнад гроба уграђена плоча на зиду у унутрашњости цркве.

10. "Мост на Зети". Четири странице.

Описано је грађење моста на Зети код Даниловграда и догађања у вези са тим. Спор Бјелопавлића са Машом Врбицом.

11. "Први љекар у Даниловграду". Три странице.

Постављење првог љекара у Даниловграду последице велике епидемије колере 1867. године, јединог у Црној Гори изван Цетиња.

12. "Друго обнављање храма Св. Николе на Јеленку". Пет страница.

Уз текст документација о градњи: Уговор о преради храма, Допуна уговора, Списак неких приложника, телеграм Књазу Николи, телеграм Књаза Николе - одговор, Акт Митрополије Црногорске и писмо књазу Николи.

Грађа садржи поред историјата ове цркве, подигнуте у спомен на побједу из 1877. године, документа о њеној градњи. Посебно је због старе терминологије карактеристичан уговор са извођачем.

13. "Списак ученика попа Милутина Жарића, школе у Ждребаонику, школске 1873-1876. године". Једна страница.

Садржи 46 имена личности од којих су многе касније постале познати људи у Бјелопавлићима и Црној Гори.

14. Разне анегдоте из црногорског живота. Десет страница.

15. Акт команде Бјелопавлићке бригаде 558 од 22. августа 1911. којим се А. Лакић позива за члана Војног суда II дивизије у Подгорици.

Акт је потписао Блажо Бошковић.

16. Указ Краља Николе од 2. новембра 1911. године којим се артиљеријски командир Агица Лакић поставља за в. д. команданта бјелопавлићке бригаде. Једна страница.

Потписују Краљ и министар војни, бригадир сердар Јанко Вукотић (овјерен препис из "Гласа Црногорца", бр. 48/1911).

17. Допис команде друге дивизије бр. 1325 од 11. новембра 1911. године, којим се А. Лакић обавјештава о унапређењу и начину преузимања дужности. Једна страница.

Потписује Блажо Бошковић.

18. Наредба бригадира В. Лазовића бр. 9 од 27. 9. 1912. године. Једна страница.

У току борби команданту Бјелопавлићке бригаде "господину командиру Агици Лакићу - ће буде" даје се диспозиција након заузимања Дечића.

19. Дневна наредба од 10. октобра 1912. године Зетском одреду којом Краљ за команданта Бјелопавлићке бригаде поставља Књаза Мирка, а досадашњег команданта Агицу Лакића му додјељује за помоћника.

Потписује шеф штаба Јово Бећир.

20. Вођење преговора на Бардањолту 16. октобра 1912. године. Три и по странице.

Ријеч је о преговорима на великом Бардањолту између Луковског батаљона и Турака. Ови преговори су остали тајна за црногорску војску. Помињу се личности у тим збивањима.

21. Изјашњење Великој војној комисији Цетиње "о моме раду 16. и 17. октобра 1912. године". Седам и по страница.

Због тешког страдања батаљона под командом А. Лакића у овој борби, он је касније био оптужен. Приказује стварни ток догађаја и доказује своју невиност, у чему је успио.

22. Подаци и изјаве појединаца о збивањима у борби на Бардањолту 16. и 17. октобра 1912. године. Три странице.

Искази: командира Јевта Вишнића, капетана Станка Грубача, Новице Ж. Радовића, командира Рада Меденице и командира у пензији Сава Ковачевића.

23. Препис диспозиције за бој 30. септембра 1912. године. Двије странице.

24. Пјесма: Борба на Бардањолту 1916. године 16. и 17. октобра. Пет страница.

25. Фрагмент (један лист истргнут из свеске), казивање Јанка Вукотића, капетана Влада Зимоњића и командира Богића Радовића о збивањима пред капитулацију Црне Горе. Двије странице.

26. Списак Бјелопавлићких чиновника који имају платити у години 1920. по 200 динара за школе на Данилову Граду. Четири и по странице.

Списак садржи 120 имена чиновника из општина: Даниловградске, Косоволушке, Павковићке, Бражегрмске, Јеленачке и Орјелучке. На маргини податак о постојању четири земљорадничке задруге у Косовом Лугу: Карковачка, Јастребачка, Ђуриљачка и Грлићка.

27. Списак присутних на сједницама у манастиру Ждребаонику 8, 12, 15. и 18. октобра 1918. године у заједници са ондашњим комитима (док је још аустријски окупатор држао Даниловград). Пола странице.

Садржи 14 имена утицајних Бјелопавлића.

28. Допис Управног одбора српско-православне црквене општине у Будви, поводом акције за подизање споменика Стевану М. Љубиши. Три странице.

29. Незадовољство (жалба) великом суду на пресуду поводом тужбе А. Лакића због увреде објављене у листу "Народна ријеч".

30. Документација из 1921. године поводом суђења у вези са изградњом једне јавне чесме између села Копито Петровића, Крушчица и Почијевка у Бјелопавлићима. Седам страница. Разни акти.

31. Преписка са уредништвом листа "Црна Гора". Десет разних аката.

32. Освећење и свечано отварање моста на Тари 24. септембра 1935. године. Позив од бана Зетске бановине. Једна страница.

При дну, руком: Горе поменутог дана био сам присутан освећењу моста на Тари.

33. Разна акта у вези изградње зграде гимназије у Даниловграду - рачуни, извјештаји и сл. Тридесет разних аката.

34. Поводом намјере да се укине учитељска школа у Даниловграду, захтјев са протестног скупа да се то не учини. Пола листа.

Списак од 28 имена виђенијих Бјелопавлића сачињен 18. јула 1926. године.

35. Наредба команданта Српског одреда потпуковника Свет. Симовића за 22. октобар 1918. године. Једна страница.

За команданта мјеста у Даниловграду поставља се Агић Лакић, за цивилног савјетника Бошко Велашевић, а за начелника војне станице Спасоје Радуловић.

36. Разговор са командантом одреда народноослободилачке војске Радомиром Бабићем, јануара 1942. године. Биљешка на двије странице.

Бабић је тражио разговор са А. Лакићем и као искусног питао га за мишљење у вези са појединим проблемима ослободилачке борбе.

Напомена: наведену грађу сам дјелимично користио у књизи "Бјелопавлићи између историје и легенде", која се налази у штампи.